

კონცესია (concessio) ლათინური სიტყვაა და ნებართვას, დათმობას ნიშნავს. იგი არის სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის თანამშრომლობის ერთ-ერთი ფორმა, ურთიერთსასარგებლო სახელშეკრულებო საფუძველზე, კერძო სექტორის ჩართვით, სახელმწიფო ქონების ან მომსახურების ეფექტურად მართვისათვის. კონცესია გულისხმობს ბუნებრივი რესურსების, ინფრასტრუქტურის ობიექტების, საწარმოების ან მოწყობილობების ექსპლოატაციის უფლების გადაცემას გარკვეული პირობებითა და ანაზღაურებით.

კონცესიონერად, როგორც წესი, გამოდიან მძლავრი კომპანიები, რომლებიც ეკონომიკურად სუსტად განვითარებულ ქვეყნებში საკონცესიოდ იღებენ სხვადასხვა ობიექტს. ასეთ კომპანიებს ენიჭებათ ფართო უფლებები მეურნეობის სხვადასხვა დარგში, რამაც ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება უნდა უზრუნველყოს.

კონცესიის საფუძველზე განხორციელდა ისეთი ცნობილი პროექტები, როგორიცაა მე-17 საუკუნეში აშენებული საფრანგეთის სამხრეთის არხი, რომელმაც ატლანტიკის სანაპირო ხმელთაშუა ზღვას დაუკავშირა, ჩინეთის აღმოსავლეთის რკინიგზა და რუსეთის ათი ათასობის კილომეტრი რკინიგზა, რომლებიც მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან მე-20 საუკუნის დასაწყისამდე აშენდა, საუკუნის გრანდიოზული პროექტი - „ეკროგვირაბი“ და ა.შ.

კონცესიის ისტორია ანტიკური ხანიდან იწყება. გავრცელებული იყო სახელმწიფოსა და კერძო პირს შორის გარიგების ისეთი ფორმა, რომელიც კონცესიის საინტერესო თავდაპირველ სახეობას წარმოადგენდა. ასეთი გარიგებები ძველ დროში აქტიურად გამოიყენებოდა. ეს იყო სახელმწიფოს მიერ გადასახადების ამოღების უფლების კერძო პირისათვის გადაცემა. ამ ურთიერთობას ინგლისურ ენაზე „tax farming“-ს (farming) უწოდებენ, რუსულ ენაზე – „Откуп налогов“-ს (Откуп), ასეთ კერძო პირებს კი „tax farmer“-სა და „откупщик“-ს. რადგან არ გვაქვს ამ ძველი ურთიერთობის აღმნიშვნელი ქართულენოვანი ტერმინები, სასურველია დამკვიდრდეს იგი და „tax farming“-ს ეწოდოს „გადასახადის იჯარა“, ხოლო „tax farmer“-ს – „გადასახადის მოიჯარე“. მნიშვნელოვანია, რომ ამ ტერმინებში იგულისხმება უფლების და არა ნივთის იჯარა. აღნიშნული ქართულენოვანი ტერმინები გამოყენებული იქნება წინამდებარე ნაშრომშიც.

თავდაპირველად გადასახადის იჯარა გამოიყენებოდა ნატურალური მეურნეობის, სახელმწიფოს ფინანსური სიძნელების, სუსტი ადმინისტრირებისა და განუვითარებელი კომუნიკაციების პირობებში. გადასახადის მოიჯარეთა ხელში დიდი სიმდიდრე იყრიდა თავს. მათი შემოსავალი 2-3-ჯერ აღემატებოდა სახელმწიფო ხაზინაში შეტანილ სახსრებს.¹

გადასახადის იჯარამ პირველად გავრცელება პოვა ძველ ირანში (ჩვ. წთ. აღ-მდე VI ს.), ძველ საბერძნეთსა და ძველ რომში (ჩვ. წთ. აღ-მდე IV ს.). შუასაუკუნეებში (XIII ს-დან) გავრცელდა საფრანგეთში, ჰოლანდიაში, ესპანეთსა და ინგლისში. გადასახადის იჯარა გახდა საწყისი კაპიტალის დაგროვების მნიშვნელოვანი წყარო.

გადასახადის იჯარა ფართოდ იყო გავრცელებული ოსმალეთის იმპერიაში XVI ს-ის დასასრულიდან XVII ს-ის დასაწყისამდე (გაუქმდა 1925 წელს), ირანში X-XII საუკუნეებიდან XX ს-ის 20-30-იან წლებამდე, ინდოეთში XIII-XIV საუკუნეებიდან XIX-მდე არსებობდა. გადასახადის იჯარა თავისებური ფორმით შემორჩა XX ს-ის იტალიას, ზოგიერთ გადასახადს კერძო ბანკები კრებდნენ, ხოლო აშშ-ში XIX ს-ის დასასრულსა და XX ს-ის დასაწყის წლებში გადასახადის იჯარა გამოიყენებოდა საგადასახადო დავალიანების ამოსაღებად.

ძველი საბერძნეთის ყველა სახელმწიფოში გადასახადების აკრეფა კერძო პირების მიერ ხორციელდებოდა. ათენში ზშირად გადასახადის მოიჯარეები დიდ გაერთიანებებს ქმნიდნენ. ისინი გადასახადებს უშუალოდ ანდა დაქირავებული პირების მეშვეობით კრებდნენ. ეს პირები კონტრაბანდის საკითხებსაც კი განაგებდნენ, რისთვისაც ჩხრეკისა და დევნის უფლებაც კი ჰქონდათ მინიჭებული. ამის გამო ისინი მოსახლეობის უკმაყოფილებას იწვევდნენ. სახელმწიფოს წინაშე ვალდებულების შეუსრულებლობის გამო გადასახადის მოიჯარეს შეიძლება მოქალაქეობა დაეკარგა, ყოფილიყო დაპატიმრებული ან ქონების კონფისკაციით დასჯილიყო.

რომში გადასახადების ამოღების უფლების გასაცემად ვაჭრობა (თანამედროვე გაგებით აუქციონი) იმართებოდა. გადასახადის მოიჯარე „პუბლიკანად“ იწოდებოდა (ლათ. publicani. Publicum – სახელმწიფო ქონება, შემოსავლები). კონკურსის შემდეგ მათ

¹ <http://ru.wikipedia.org – Откуп>

უფლება ჰქონდათ მიემართათ სენატისათვის ახალი აუქციონის ჩატარების თხოვნით, თუ აღმოჩნდებოდა, რომ სახელმწიფოსათვის გადასახდელი სახელმწიფო-ლებო ფასი შეუსაბამოდ დიდი იყო. გადასახადის იჯარა მნიშვნელოვან დანახარჯებთან იყო დაკავშირებული, რის გამოც ამ საქმის გაძღოლა მხოლოდ მხედართა წარჩინებული საზოგადოების წევრებს ხელეწიფებოდათ. მით უმეტეს მას შემდეგ, რაც სენატორებს საფინანსო საქმეებში მონაწილეობა აეკრძალათ. ამ საქმის გაძღოლისათვის თუ ერთი პირის კაპიტალი არ იყო საკმარისი, ისინი საზოგადოებებს ქმნიდნენ (societates). ისტორიულ წყაროებში პირველად 217 წელს არის მოხსენიებული ასეთი საზოგადოებების შესახებ. საზოგადოების უფლებამოსილ ერთ წევრს შეეძლო ყველას სახელით წარედგინა გადასახადის იჯარის პირობები. ასეთ წევრებს „manceps“-ი ეწოდებოდა. საზოგადოებას ერთი წლის ვადით ხელმძღვანელობდა „magistri“. საზოგადოების ძირითად წევრებს თავისუფლებამოპოვებული პირები და მონები შეადგენდნენ, თუმცა, ამ საქმეს არც რომის მოქალაქეების თავილობდნენ. გადასახადის მოიჯარეები თანდათან ანგარიშგასაწევ ძალად იქცნენ სახელმწიფოში. პროვინციების თავკაცები ხშირად მათი მოვალეები იყვნენ. მიუხედავად ამისა, მათ ჰქონდათ უფლება გარკვეული დარღვევებისათვის გადასახადის მოიჯარისათვის დაედოთ ადმინისტრაციული სახდელი. რომის იმპერიის არსებობის ბოლო პერიოდში გადასახადის მოიჯარეებს მხოლოდ საბაჟო გადასახადების ამოღების უფლება გადაეცემოდათ ხოლმე.

მე-13 საუკუნის საფრანგეთში, თითქმის მთელ სამეფოში, გადასახადების დიდი ნაწილის ამოღების საქმე კერძო პირებზე იქნა გადაცემული. ამ საქმიანობის მომწესრიგებელი საერთო ნორმები ამ დროისათვის არ არსებობდა. ხშირად მეფემაც არ იცოდა, ამა თუ იმ შემთხვევაში, გადასახადის აკრეფის უფლების იჯარით გაცემა მომგებიანი იყო თუ არა.

გადასახადის იჯარის საკითხების მოწესრიგება პირველად ჰენრი IV-ის მეფობის დროს მინისტრმა სიულიმ განახორციელა. მან დააჯგუფა მსგავსი საკითხები და ვაჭრობის (აუქციონის) გზით დაიწყო ზოგიერთი გადასახადის იჯარით გაცემა. ამ ღონისძიებამ წარმატებული ფინანსური შედეგები მოიტანა. ამ დროისათვის ოთხი სახის გადასახადის ამოღება გაიცემოდა იჯარით: საბაჟო, სასმელის აქციზი, მარილის გადასახადი ქვეყნის დიდ ნაწილში და მარილის გადასახადი ლანგედოკში (ისტორიული მხარე, პროვინცია საფრანგეთის სამხრეთში). იყო აგრეთვე 18-მდე ადგილობრივი სახის გადასახადი. სიულის რეფორმა 1681 წელს კოლბერმა დაასრულა. მან

სხვადასხვა პირზე გაცემული გადასახადის იჯარა 40 ფინანსისტისაგან შემდგარ საზოგადოებას გადასცა, რომელსაც წელიწადში 56 670 000 ლივრი უნდა გადაეხადა სახელმწიფოსათვის. გადასახადების მოიჯარეთა კომპანია საბოლოო სახით მინისტრ ფლერის დროს (1726 წ.) შეიქმნა, რომლის წევრიც მხოლოდ მეფის სიგელით მინიჭებული fermier general-ის წოდების მქონე პირი შეიძლება ყოფილიყო. 1681 წლიდან გადასახადის იჯარის გაცემის შესახებ ვაჭრობა (აუქციონი) ყოველ 6 წელში ერთხელ ხელახლა უნდა გამართულიყო. 1738 წლიდან საიჯარო გადასახადი სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა.

საფრანგეთის რევოლუციის შემდეგ, სადამფუძნებლო კრებამ 1789 წელს გააუქმა გადასახადის იჯარა და 6 კომისარი დანიშნა საქმეთა ლიკვიდაციისათვის. გადასახადის მოიჯარეები კი დასაჯეს ერის წინააღმდეგ შეთქმულებისათვის.¹

საქართველოშიც არ იყო უცხო საკონცესიო ურთიერთობები და შეთანხმებები. XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში მეფე ერეკლე II-ის დამსახურებით აღმოსავლეთ საქართველოში მნიშვნელოვნად განვითარდა მრეწველობა. ამ პერიოდში ჩნდება და აღორძინებას განიცდის მთელი რიგი საწარმოებისა. კერძო პირებთან ერთად მათი დამაარსებელი უმრავლეს შემთხვევაში სახელმწიფო იყო.²

კერძო საწარმოები ფართო მოხმარების პროდუქციას ამზადებდნენ. ასეთთა შორის აღსანიშნავია იოსებ ყორანაშვილის მიერ გამართული ზეთსახდელი ქარხანა³, თამბაქოს ქარხანა⁴, იოანე პენტელაშვილის თიხის ჭურჭლის ქარხანა⁵, გლახა ბაგაშვილის აგურის ქარხანა⁶ და სხვა. გარდა ამისა „1770 წელს ერეკლეს ნებართვით მოქალაქე ისაია თაყუაშვილმა თბილისში თოფისწამლის ქარხანა ააშენა. თოფისწამლის დამზადება და მისი გაყიდვა ამიერიდან თაყუაშვილის მონოპოლია გახდა⁷.“ შემდეგ ეს საწარმო მეფის საკუთრებაში გადავიდა.

ისტორიულად ცნობილი უძთავრესი სახელმწიფო

¹ <http://ru.wikipedia.org – Откуп>

² „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები“, ტ. IV, თავი XI, ეკონომიკური და სოციალური ცხოვრების განვითარება აღმოსავლეთ საქართველოში, XVIII ს. 40-80-იანი წწ. გვ. 546.

³ სცია, ფ. 1450, დავთ. 23, საბ. 32; შ. მესხია, დასახ. ნაშრ., გვ. 129.

⁴ სცია, ფ. 1449, დავთ. 1126; შ. მესხია, იქვე.

⁵ სცია, ფ. 1451, დავთ. 1-ა, გვ. 25, საბ. 1; შ. მესხია, იქვე.

⁶ სცია, ფ. 1450, დავთ. 42, საბ. 198.

⁷ სცია, ფ. 1450, დავთ. 18, საბ. 15; ა. კლიმიაშვილი, საარტილერიო მშენებლობა არმოსავლეთ საქართველოში XVIII ს. მეორე ნახევარში, ხელნ. ინსტიტუტის მოამბე, 1962, V, გვ. 272.

(მეფის) საწარმოები იყო სამთამადნო, სამღებრო, თბილისის თოფ-იარაღის დამამზადებელი ქარხანა (აწარმოებდა სამხედრო საჭურვილობასა და ზარბაზნებს), მინის სარეწო, მარილის დამამზადებელი, თიხის ჭურჭლის გამომშვეები და სხვა საწარმოები, აგრეთვე სტამბა და ზარაფხანა. ეს საწარმოები სამართავად ხშირად კერძო სექტორს გადაეცემოდა ხოლმე და სწორედ ამიტომ გვსურს შევეჩერდეთ ზოგიერთი მათგანის ისტორიაზე.

სამთამადნო წარმოება მეფე ერეკლე II-ს დროს აღორძინდა. იგი მოიცავდა სპილენძისა და ოქრო-ვერცხლის საბადოების დამუშავებას. ისტორიკოსი ომარ ხერხეულიძე წერს, რომ მრავალრიცხოვან მტერთან საბრძოლველად სახსრების ძიებამ ერეკლე მეფე სამთამადნო სიმდიდრის აღმოჩენა-დამუშავებამდე მიიყვანა: „არა აქვდა (მეფე ერეკლეს საქართველოს მტრების მიმართ) პირდაპირი ძალა, არც ჯარითა და არც ხაზინითა და თვინიერ სიმცნისა კიდე არა რად აქვდა პირისპირი თანასწოება. მაშინ ფრიადისა ღონისძიებითა და შრომითა ეძება მამულსა თვისსა მიწა ოქროსი და ვერცხლისა, რომელმანცა იპოვა... და მოიყვანა ბერძნეთით ბერძენნი მცირედნი, გამომდნობელნი ოქროსა და ვერცხლისა მიწისანი. ვითარცა დაიწყო მადნისა მის მუშაკობა, ისარგებლა მით ფრიად“.¹

მეფე ერეკლემ თურქეთიდან მოიწვია ბერძენი „მემადნეების“ ერთი ჯგუფი, რომელმაც ახტალის მონასტრისმიდამოებშივერცხლის საბადოსდამუშავება დაიწყო. ცდა წარმატებული გამოდგა. იქვე სპილენძის მადანსაც მიაკვლიეს. 1763 წელს ფართოდ გაიშალა სამთამადნო წარმოება და იგი თანდათან ფეხზედგებოდა. მადნების დასამუშავებლად თურქეთიდან ჩამოიყვანეს უფრო მეტი საქმისმცოდნე ბერძენი - 800 კომლი ანუ 2000 სული.² „აშენდა ვერცხლის სადნობი ქარხანა ახტალას და სპილენძის სადნობი - დამბლულს. 7 წლის შემდეგ კიდევ სპილენძის ორი ქარხანა ჩადგა მწყობრში - ალავერდისა და შამბლულის. წარმოებას კარგი პირი უჩანდა და წარმოებაც გაფართოების გზას განუხრელად ადგა.“ ახტალის ვერცხლის მადანი ოქროსაც შეიცავდა და წარმოებდა ოქროს გამოცალკევება.³

საინტერესოა მეფისა და ჩამოსული ბერძენი ოსტატების საქმიანი გარიგება. წარმოების მეპატრონედ მეფე ითვლებოდა. მეფესა და ბერძენ „მადანჩებს“ შორის შემდეგი პირობების შემცველი ხელშეკრულება დაიდო: ახტალის ქარხნებში მიღებულ ოქროს ბერძენი

მთლიანად მეფეს აძლევდნენ, ხოლო ვერცხლიდან 25%-ს. დარჩენილ 75%-ს მეფე მათ უბრუნებდა თბილისის ზარაფხანაში მოჭრილი ვერცხლის აბაზების სახით. ალავერდის ქარხნიდან, რადგან ბერძენები საკუთარი ხარჯებით აწარმოებდნენ მადანს, მიღებული სპილენძის მხოლოდ 12% ერგებოდა მეფეს. ბერძენ მადნისმწარმოებლებს სახელმწიფომ პრივილეგიები მიანიჭა. ისინი სპილენძით და ტყვიით ვაჭრობის დროს არ იხდიდნენ საბაჟო გადასახადებს და არ გადიოდნენ ჯარში.⁴

ბერძენი ოსტატები ყველა სამუშაოს ასრულებდნენ გარდა შავი სამუშაოსი, რომელსაც დაქირავებული მუშები ეწეოდნენ.

მეფის შემოსავალი ვერცხლის მადნიდან 48 281 მანეთს უდრიდა⁵, ხოლო სპილენძის მადნიდან - დაახლოებით 12-18 ათას მანეთს, რაც ერთად 60 ათას მანეთს აღემატებოდა. ამ თანხას დიდი ადგილი ეკავა სახელმწიფო ბიუჯეტში.⁶

საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ ახტალა-ალავერდის მადაროების სამუშაოები ა. მუსინ-პუშკინის ხელმძღვანელობით მიმდინარეობდა. 1805 წელს მისი გარდაცვალების შემდეგ საწარმოები ისევ ბერძენების ხელში აღმოჩნდა, ხოლო XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის დასაწყისში ფრანგი კონცესიონერების ხელში გადავიდა.⁷

სახელმწიფოსა და კერძო სექტორის პარტნიორობის მსგავსი ფორმები გვხვდება სამღებრო წარმოებისა და მეფის ზარაფხანის მართვის შემთხვევებშიც.

სამღებრო საწარმოები თავისი მასშტაბებითა და ორგანიზაციით მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ ქვეყნის ეკონომიკაში. „სამღებროთა მესაკუთრედ ქართლში დედოფალი ითვლებოდა. სამღებროთა ზედამხედველობისათვის დედოფალს საგანგებო მოხელე ჰყავდა, რომელიც მღებართუხუცესად იწოდებოდა. მღებართუხუცესები სადედოფლო სოფლებიდან მოჰყავდათ რიგრიგობით“.⁸ იგი იყო ადმინისტრაციული მოხელე და არა ლევის მცოდნე. სამღებრო იჯარით გაიცემოდა და იჯარადარი სამღებროს მფლობელს წინასწარ უხდიდა შეთანხმებულ

⁴ დ. გოგოლაძე, „სამთამადნო, სამთო-საქარხნო მრეწველობა საქართველოში და კაპიტალიზმის გენეზისის ზოგიერთი საკითხი“, თბ., მეცნიერება, 1966.

⁵ Материалы к истории горной промышленности Грузии. I, Тб., 1936, გვ. 89-90.

⁶ ნ. ქოიავა, „ფულის მიმოქცევა, კრედიტი და ფინანსები XVIII საუკუნის ქართლ-კახეთში“, 1963, გვ. 216.

⁷ ვლ. ჭანიშვილი, „მ. ჯავახიშვილი და ალავერდის მადაროები“, ჟურნალი „მეცნიერება და ტექნიკა“. 1997, №1.

⁸ დასტურლამაძი, პ. უმიკაშვილის რედ., თავი 34, სამღებროსათვის, გვ., 125.

¹ საქართველოს ცხოვრება, წ. ჭიჭინაძის გამოცემა, 1913, გვ. 269.

² Тифлиссские ведомости, 1832, ბერძენი ოსტატის მოვრება.

³ С. Есадзе, Очерк истории горного дела на Кавказе, Тифлис, 1903, ст. 168.

თანხას, რითაც გარკვეული ვადით საწარმოს ექსპლოატაციის უფლებას იღებდა.¹

მეფის ზარაფხანა ძველი დროიდან არსებობდა. XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში გაფართოვდა მისი საქმიანობა და იჯარით გაიყვანა. XVIII საუკუნის შუა წლებში მეფის ზარაფხანის მოიჯარადრედ იყო მსხვილი ვაჭარი ხოჯა ბეჰუდა². 1792 წლიდან ზარაფხანა იჯარით აღებული ჰქონდა მელიქიანთ შაქარას შვილ გასპარას 500 თუმნად. ამ საქმეში გასპარა მარტო არ იყო, იგი ამხანაგობის მეთაურია. მისი ამხანაგობის ერთ-ერთი წევრია ღანბარაანთ პაპა. ამხანაგობა იყოფს ურთიერთ შორის ამ საქმის „ხეირსა და შარს“³. იჯარით იღებს ზარაფხანას იმავე გასპარას მეთაურობით სამი კაცისაგან შემდგარი ამხანაგობა 1797 წელსაც⁴. ამხანაგობათა შექმნა ზარაფხანის შემოსავლიანობის ზრდითაა გამოწვეული. საიჯარო თანხა ამ დროს 425 თუმანს შეადგენდა.⁵

მეფეს ეკუთვნოდა და აგრეთვე იჯარით გაიყვანა მინის სარეწი, მარილის დამამზადებელი, თიხის ჭურჭლის გამომშენებელი და სხვა წვრილი საწარმოები.

საკონცესიო ურთიერთობები აქტუალური იყო საბჭოთა საქართველოს პერიოდშიც. საბჭოთა კავშირში 1921 წელს დამტკიცდა „ახალი ეკონომიკური პოლიტიკა“, რომლის პირობებშიც ხდებოდა კერძო კაპიტალის ხელშეწყობა და სახელმწიფო კონტროლს ქვეშ დაყენება. ეს პოლიტიკა ითვალისწინებდა აგრეთვე უცხოელი კაპიტალისტებისათვის საწარმოთა იჯარით გადაცემას, რომლითაც იქმნებოდა მრეწველობის სწრაფი აღდგენის შესაძლებლობა.⁶

როგორც ეკონომიკის სტაბილიზაციის ინსტრუმენტმა ახლადშექმნილი საბჭოთა კავშირის ეკონომიკის აღდგენის პერიოდში კონცესიებმა დადებითი როლი ითამაშეს. სახელმწიფო ბიუჯეტს მნიშვნელოვანი შემოსავლები გაუჩნდა კონცესიით გაცემული საწარმოების შემოსავლების წილიდან, გადასახადებიდან, საიჯარო ქირიდან, მოსაკრებლებიდან და სხვ. კონცესიების საშუალებებით ხორციელდებოდა საწარმოო მოწყობილობების მოდერ-

ნიზება, კვალიფიციური მუშახელის ზრდა და უმუშევრობის შემცირება. ამ პერიოდში საკონცესიო ურთიერთობები გავრცელდა ქალაქის განვითარების საკითხებში. ჩამორჩენილი ეკონომიკისათვის ერთ-ერთ პრიორიტეტად იქცა საკონცესიო საქმიანობის განვითარება. განსაკუთრებული აქტივობა 1921-1930 წლებში შეიმჩნეოდა, ცხადია, ჩვენი ინტერესის საგანი ამჯერად მაშინდელი საქართველოა.

ზემოაღნიშნული პოლიტიკის გატარების მიზნით 1923 წელს შეიქმნა საბჭოთა კავშირის მოკავშირე რესპუბლიკების სახალხო კომისართა საბჭოსთან შექმნილი საკონცესიო კომისიები, რომლებიც მხოლოდ სსრკ-ის სახალხო კომისართა საბჭოსთან არსებულ მთავარ საკონცესიო კომიტეტს ექვემდებარებოდნენ და მის მიერ გამოცემული დირექტივებისა და განკარგულებების საფუძველზე მოქმედებდნენ.⁷ ყურადღება არ ექცეოდა მოკავშირე რესპუბლიკათა სუვერენულ უფლებებსა და ინტერესებს.

მთავარი საკონცესიო კომიტეტის მიერ 1926 წლის 9 აპრილს დამტკიცებული მოკავშირე რესპუბლიკების საკონცესიო კომისიების დებულების მიხედვით საკონცესიო კომისიების ფუნქციებში შედიოდა მოცემული რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებული ობიექტის საკონცესიოდ გადაცემის თაობაზე შესული წინადადებების წინასწარი განხილვა და შუამდგომლობის აღძვრა შერეული სააქციო საზოგადოების დაარსების შესახებ, საკონცესიო წინადადების თაობაზე მთავარი საკონცესიო კომიტეტისათვის დაუყოვნებლივ შეტყობინება; ცნობების გაცემა და მთავარი საკონცესიო კომიტეტის მიერ დასმულ კითხვებზე დასკვნების მომზადება.

მთავარი საკონცესიო კომიტეტის ნებართვით მოლაპარაკებები იმართებოდა კონცესიის მაძიებელთან. ხდებოდა საკონცესიო ხელშეკრულების წინასწარი პროექტებისა და შერეულ საზოგადოებათა წესდებების შემუშავება, რომლებიც შემდეგ მთავარ საკონცესიო კომიტეტში იგზავნებოდა. ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების მიერ გამართული მოლაპარაკებების შედეგები კომუნალური საწარმოების საკონცესიო გადაცემის შესახებ 1923 წლის 12 აპრილის დეკრეტის მიხედვით, დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობებინა მთავარი საკონცესიო კომიტეტისათვის. საზღვარგარეთ მოლაპარაკებები ხორციელდებოდა მხოლოდ მთავარი საკონცესიო კომიტეტის ნებართვითა და მისი მეშვეობით.

„უცხოური ფირმები თუ სააქციო საზოგადოებები

⁷ ზ. კობახიძე, „უცხოელთა საკონცესიო წინადადებები საქართველოში (1921-1925 წწ.)“, ჟურნ. „მეცნიერება და ტექნიკა“, 1997 წ., №1-3.

¹ „საქართველოს ისტორიის ნარკვევები“, ტ. IV, თავი XI, ეკონომიკური და სოციალური ცხოვრების განვითარება აღმოსავლეთ საქართველოში, XVIII ს. 40-80-იანი წწ. გვ. 551.

² III. A. Месхиа, Города и городской строй феодальной Грузии, Тб., 1959, ст. 128.

³ სცია, ფ. 1450, დავთ. 24, საბ. 75.

⁴ სცია, ფ. 1450, დავთ. 24, საბ. 73, 76.

⁵ A. Цагарели, Грамоты, I, гв. 187.

⁶ „ჭიათურის კონცესია და ჰარიმანის ეკონომიკური დიპლომატიის დამარცხება“, ვახტანგ ჟვანია. ჟურნ. „დროშა“, 1960, №2.

დიდ ინტერესს იჩენდნენ საქართველოს ბუნებრივი სიმდიდრისა და ძალზე მომგებიანი გეოგრაფიული მდგომარეობის გამო მასთან საკომუნიკაციო კავშირებისადმი¹. ეს ინტერესი მათ არა თუ არ გაუნელდათ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, არამედ უფრო გაუძლიერდათ, რადგან ჩამორჩენილი ეკონომიკის მქონე ქვეყნის ხელისუფლება პოზიტიურ დამოკიდებულებას იჩენდა კონცესიონერებისადმი, რამაც საქართველოში კონცესიის მიღებისათვის სასურველი პირობები შექმნა.¹

1924 წლის 21 იანვარს მთავარმა საკონცესიო კომიტეტმა იტალიურ-ბელგიურ სააქციო სამთო-სამრეწველო საზოგადოებას საკონცესიოდ გადასცა შირაქის ველის ნავთობის საბადო. კონცესიის ძალაში შესვლის ვადა განისაზღვრა 1924 წლის 21 მარტით, მაგრამ 1925 წლის 21 მარტს საკონცესიო ხელშეკრულების შესრულების წლისთავზე გამოიჩინა, რომ კონცესიონერი თავის ვალდებულებას არ ასრულებდა. ამიტომ კონცესია მთავარი საკონცესიო კომიტეტის გადაწყვეტილებით გაუქმდა.

საქართველოს სახალხო მეურნეობის უმაღლეს საბჭოს წინადადებით მიმართა საქართველოში მცხოვრებმა საბერძნეთის ქვეშევრდომ მოქალაქეთა ჯგუფმა (სევასტოსი და პანაგოპულო), რათა მათთვის ნება მიეცათ დაემუშავენინათ მდინარე ხრამის ნაპირას თეთრი წყაროდან 200 ვერსზე მათ მიერვე აღმოჩენილი სპილენძის საბადო. წინადადება ცენტრში შესათანხმებლად გაიგზავნა, რადგან უცხოელთათვის კონცესიების გაცემის ნებართვას მხოლოდ მთავარი საკონცესიო კომიტეტი იძლეოდა. მან საქართველოს შესაბამის უწყებას დაავალა მოლაპარაკება გაემართა ზემოხსენებულ ჯგუფთან საკონცესიო ხელშეკრულების დადების თაობაზე. გაურკვეველი მიზეზების გამო საქმეს შემდეგი მსვლელობა არ ჰქონია.

საბერძნეთის მოქალაქეთა მეორე ჯგუფი (ზაროკი და კარვოლიო) ასევე მოლაპარაკებას ეწეოდა დუშეთი რაიონში გოგირდის საბადოების დაზვერვითი სამუშაოების ჩასატარებლად. ცნობილი ყოფილა ამ ტერიტორიაზე (სოფ. აბანოში) გოგირდის საბადოს არსებობა, რომლის დამუშავებაც სტიქიურად ხდებოდა. ხელშეკრულების პროექტი დასკვნისათვის გაეგზავნა მთავარ საკონცესიო კომიტეტს. ამ უკანასკნელმა მოლაპარაკებების დაწყების თანხმობა გასცა, მაგრამ რით დამთავრდა ეს მოლაპარაკება, ცნობილი არ არის.

კონსტანტინეპოლის სავაჭრო წარმომადგენლობიდან სინდიკატმა „ვან კამპენსუტმა“, რომელიც ჯერ

კიდევ პირველ მსოფლიო ომამდე კავკასიის მდინარეებში ოქროს მოსაპოვებლად დაწყებულ ძიებას განაგრძობდა, წარადგინა წინადადება ამავე საქმის საკონცესიოდ გადაცემის შესახებ. რეგიონში ოქროს არსებობის შესახებ სსრ კავშირის გეოლოგიურ კომიტეტს თავისი მონაცემები ჰქონდა. ეს მონაცემები ამ მხრივ საინტერესო რაიონების (მდინარე მაშავერას აუზის ნაწილი და ჩათახის ქარხნის მიმდებარე ტერიტორია, აგრეთვე საქართველოს გარეთ აქსტაფის, დილიჯანისა და ზანგეზურის სპილენძის საბადოს მისადგომები) შესახებ ემთხვეოდა ერთმანეთს. ამისათვის დიდი საძიებო სამუშაოების ჩატარება იყო საჭირო, მაგრამ ზემოაღნიშნულმა ფირმამ საწადელს ვერ მიაღწია. კონცესია არ შედგა.

გერმანიის, იტალიისა და საფრანგეთის ფირმები ცდილობდნენ საკონცესიოდ მიეღოთ ბზიფის, კოდორისა და ენგურის ხეობების ტყის მასივები. ვინმე ვილი-მეონიკე საკონცესიოდ თხოულობდა 171 667 ღესეტიან ფართობის ტყეებს, რომლებიც შავი ზღვის სანაპიროზე, ანაკლიასა და ფოთს შორის მდებარეობდა. ზანგრძლივი მიმოწერის შემდეგ ვილი-მეონიკესთან ურთიერთობა დაწყდა, რადგან მიღებულ იქნა ცნობა, რომ მისი ფირმა იმდროისათვის (1924 წ.) კონცესიისათვის აუცილებელი სახსრები არ ჰქონდა.

ტყის საკონცესიოდ მიღებით დაინტერესებული იყო ცნობილი ტყის მრეწველი ოსკარ-ფონ ვერნერიც. იტალიური ფირმა „ფონ გრაცე მისმალი“ დასამუშავებლად ითხოვდა 32 500 ღესეტიან ფართობის ტყეებს. გარდა ამისა, იგივე ფირმა ნავთობის ქვანახშირისა და მინერალური საღებავების მოპოვების საკონცესიოდ გადაცემას ითხოვდა.

იტალიურ ფირმა „ფლორიოს“ სურდა მიეღო მდინარე მტკვრის თევზის სარეწების კონცესია. მაგრამ მას უარი ეთქვა იმის გამო, რომ თევზჭერის საქმის მოგვარება უკვე ადგილობრივი ძალებით ხდებოდა და სახელმწიფოს ეს საქმე უკვე რენტაბელურად მიაჩნდა. საკონცესიო კომიტეტს მიზანშეწონილად მიაჩნია თევზის პროდუქციის საზღვარგარეთ რეალიზაციის საქმეში საკონცესიო კაპიტალის მოზიდვა, თუმცა კონცესიას იგი შერეული საზოგადოების დაარსებას ამჯობინებდა შავი ზღვისპირეთის თევზის მეურნეობის ერთიანი საწარმოს შექმნის მიზნით, მაგრამ არც ამ საქმეს ჰქონია წარმატება.

საინტერესო იყო საფრანგეთის მოქალაქის ჟან პერის წინადადება თევზის ქერცლისაგან ხელოვნური მარგალიტის მიღების კონცესიის შექმნის თაობაზე. მიმდინარეობდა საკონცესიო პირობების განხილვა.

ფირმა „აპილ პროდუქს კომპანი“ აყენებდა წინადადებას ხილისა და ბოსტნეულის კონსერვების დამამ-

¹ ზ.კობახიძე, „უცხოელთა საკონცესიო წინადადებები საქართველოში (1921-1925 წწ.)“, ჟურნ. „მეცნიერება და ტექნიკა“, 1997 წ., №1-3.

ზადებული საწარმოს შექმნის კონცესიის შესახებ. ასეთივე წინადადებებს აყენებდნენ გერმანული ფირმებიც. ამ წინადადებებს სახელმწიფო მიიღებდა, თუ კონცესიონერი იკისრებდა პროდუქციის მნიშვნელოვანი ნაწილის საზღვარგარეთ ექსპორტის ვალდებულებას. იმის გათვალისწინებით, რომ მალფუჭებადი პროდუქტების დამუშავებისათვის საქართველოში არ იყო ტექნიკური პირობები, ხოლო ამ დარგის განვითარება საჭირო იყო. საკითხი გადასაწყვეტად გადაეცა მთავარ საკონცესიო კომიტეტს, რომელიც კონცესიონერს გარკვეულ პირობებს უყენებდა.

იყო ცდები საამშენებლო საქმის, კომუნალური მომსახურებისა და ტრანსპორტის დარგში კონცესიების ორგანიზებისათვის. მაგალითად, ინჟინერი ფელდცი ითხოვდა „ბესლან-ქუთაის-კოპიტნარის“ საუღელტეხილო რკინიგზის მშენებლობის ნებართვას. მიაჩნდათ რა, რომ ამ რკინიგზის მშენებლობა ხელს შეუწყობდა საქართველოს ზოგიერთი რაიონის ეკონომიკურ განვითარებას. მთავარი საკონცესიო კომიტეტის წინაშე აღიძრა შუამდგომლობა, მაგრამ დადებითად არც ეს გადაწყდა.

იღგა საკითხი ბათუმისა და ართვინის (თურქეთი) შორის საავტომობილო გზის მშენებლობის თაობაზე, რომელიც დააყენა ართვინის საკონსულომ. ართვინი ისტორიულად საქართველოს ნაწილი იყო და გეოგრაფიულად ეკვროდა ამიერკავკასიას, ამიტომ რეგულარული საავტომობილო კავშირის აუცილებლობა ცნობრებით იყო ნაკარნახევი. ამ წინადადებით ნედლეულის ექსპორტისა და იმპორტის, რეგულარული საფოსტო მოძრაობის განხორციელების საკითხიც კი დაისვა, მაგრამ შედეგი არც მას მოჰყოლია.

არსებობდა ბერლინის ფირმა „სიმენს ბაუნინის“ წინადადება საამშენებლო კონცესიის თაობაზე. ფირმა ითხოვდა საქართველოს ტერიტორიაზე აეგო ყოველგვარი სახის სამოქალაქო შენობა არსებულ სახელმწიფო, შერეულ და კერძო საამშენებლო საწარმოებთან კონკურენციის პირობებში. ოცწლიანი მშენებლობის გეგმები და პროექტები შეიძლებოდა ფირმისათვის გადაეცათ ან თვით ფირმა შეიმუშავებდა თავის პროექტებს და მშენებლობა უახლესი ტექნიკით განხორციელდებოდა. ქართულმა მხარემ პრინციპული თანხმობა განაცხადა. სსრ კავშირის საგეგმო კომიტეტმა ამიერკავკასიაში კონცესიის შესაძლო ობიექტების გეგმაც კი შეიმუშავა. წინადადება უარყოფილ იქნა.

უარყოფილ იქნა აგრეთვე წინადადებები გორის რაიონში ხილისა და ბოსტნეულის გადამამუშავების კონცესიის შესახებ, შავ ზღვაზე თევზისა და ღელფინის სარეწების კონცესიის შესახებ, მეაბრეშუმეობის დარგის განვითარებისა და აბრეშუმის ქსოვილების

საზღვარგარეთ ექსპორტის შესახებ, ტყვარჩელის ქვანახშირის საბადოს ათვისების საკონცესიოდ გადაცემის შესახებ, ელექტროტექნიკური მრეწველობის საკონცესიოდ გადაცემის შესახებ, აზოტოვანი სასუქების, გლაუბერის მარილისა და სხვა ბუნებრივ სიმდიდრეთა საკონცესიოდ გადაცემის შესახებ.

საკონცესიო წინადადებების ნაწილის მიღება ხდებოდა და ხელშეკრულებებით მთავრდებოდა, მაგრამ ნაწილის უარყოფა არამომგებიანობის ან პოლიტიკურად მოტივირებული საკითხების გამო ხდებოდა.

1922–1927 წლებში უცხოეთის სხვადასხვა სახელმწიფოების მიერ წარდგენილი იყო 2193 წინადადება. 1927 წლის სექტემბრისათვის დამუშავებაში იყო 140 წინადადება. აქედან გერმანიას ეკუთვნოდა 65, საფრანგეთს – 10, ინგლისს – 6, აშშ-ს – 16, შვეიცარიას – 7, იტალიას – 5 და სხვ. ამ დროისათვის სულ 110 საკონცესიო საწარმო მოქმედებდა. 1922–დან 1927 წლამდე გაუქმებულ იქნა 46 კონცესია. 1937 წლის დასასრულისათვის კი ყველა საკონცესიო ხელშეკრულება გაუქმდა.¹

ყველაზე ცნობილი და ფართომასშტაბიანი იყო ჭიათურის შავი ქვის კონცესია, რომლის შესახებ ხელშეკრულება საკავშირო საკონცესიო კომიტეტსა და ცნობილ ამერიკელ მრეწველ უილიამ ავერელ ჰარიმანს შორის 1925 წლის 12 ივნისს 20 წლის ვადით დაიდო. მთელი მოპოვებული მარგანეცი ჰარიმანს საზღვარგარეთ უნდა გაეტანა. იგი კისრულობდა ვალდებულებას აეგო ქვის გასარეცხი ქარხანა, მოეწყო მექანიკური ტრანსპორტი ქვის გადასაზიდად მალაროებიდან ქარხანამდე და ქარხნიდან რკინიგზის ბაქანამდე; გაეყვანა საჩხერე-ზესტაფონის ფართოლიანდაგიანი რკინიგზა, ნაცვლად ვიწროლიანდაგიანისა, ძლიერი ორთქმავლებისა და 2000 ფუთი ტვირთმზიდველი ვაგონების გადაადგილების საშუალებით და აშენების შემდეგ მთელი ეს რკინიგზა თავისი მოწყობილობებით საექსპლუატაციოდ უსასყიდლოდ გადაეცა მთავრობისათვის; შეეკეთებინა და გაემაგრებინა მაგისტრალური ხაზი ზესტაფონიდან ფოთამდე; ფოთში აეგო ქვის გემზე მექანიკურად დასატვირთი ელევატორი. ყველა ამ ვალდებულების გარდა კონცესიონერს უნდა დაეხარჯა იმდენი, რამდენიც საჭირო იქნებოდა, მაგრამ არანაკლებ 4 000 000 დოლარისა. განისაზღვრა თითოეულ გატანილ მშრალ ტონაზე გადასახდებელი და მოგების წილი. კონცესიის ვადის გასვლის შემდეგ კონცესიონერზე გადაცემული ქონება და მის მიერ აგებული მოწყობილობები და გაუმჯობესებები უსას-

¹ხ. კობახიძე, „უცხოელთა საკონცესიო წინადადებები საქართველოში (1921-1925 წწ.), ჟურნ. „მეცნიერება და ტექნიკა“, 1997, №1-3.

ყილდოდ უნდა გადასულიყო „მთავრობის საკუთრებაში და უფლებაში“.¹

ზემოაღნიშნული ხელშეკრულება წარმატებული არ იყო. ავტორის აზრით, ჰარიმანს თავიდანვე არ ჰქონდა განზრახული შესდგომოდა ჭიათურის მარგანეცის ნორმალურ ექსპლოატაციას. მას წილი ჰქონდა ოქროს ნაპირის მარგანეცში, რომლის დამუშავებაც იმ დროს სწრაფად ვითარდებოდა და მან ჭიათურის კონცესია აიღო იმ მიზნით, რომ მას ვინმე სხვა კონკურენტი არ დაპატრონებოდა და ჰქონოდა ისეთი რეზერვი, რომელიც მსოფლიო ბაზარზე სათანადო მენეჯერების საშუალებას მისცემდა ამ პერიოდში აშშ-ში დაწესდა 30% გადასახადი საზღვარგარეთიდან შემოტანილ მარგანეცზე და 1926 წელს ჰარიმანი იძულებული გახდა მიემართა საბჭოთა მთავრობისათვის ხელშეკრულების პირობების გადახედვის თხოვნით. საკონცესიო ხელშეკრულება შეწყდა 1928 წლის 28 აგვისტოს. ხელშეკრულებების პირობების შეუსრულებლობის საქმე სასამართლოში წარიმართა. სასამართლომ ჰარიმანს დავალიანების გადახდა დააკისრა. იგი გადაწყვეტილებას არ დაემორჩილა და დავა ნიუ-იორკის საერთაშორისო არბიტრაჟში გაგრძელდა. მან საქმე ვერც იქ მოიგო. ნიუ-იორკში საბჭოთა დელეგაციას ცნობილი ქართველი იურისტი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი მეთაურობდა.²

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ დასავლეთის ქვეყნებში დაიწყო კონცესიისაკენ მკვეთრი შემობრუნება, ხოლო მე-20 საუკუნის 70-იანი წლების ბოლოდან – საკონცესიო ფორმის გამოყენების „რენესანსი“. კონცესიის ბუმი შეინიშნებოდა არამარტო ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში, არამედ განვითარებად ქვეყნებშიც. ეს უკანასკნელნი აქტიურად იყენებდნენ კონცესიას უცხოური კაპიტალისა და ინვესტიციების მოსაზიდად ეროვნულ ეკონომიკაში.

1948 წელს, მარშალის გეგმის ფარგლებში, ევროპის ეკონომიკური რეკონსტრუქციის პროექტების კოორდინაციისათვის შეიქმნა „ევროპული ეკონომიკური თანამშრომლობის ორგანიზაცია – ეეთო“ (Organisation for European Economic Co-operation — OEEC). ამჟამად იგი არის განვითარებული ქვეყნების საერთაშორისო ეკონომიკური ორგანიზაცია, რომელიც ცნობს წარმომადგენლობითი დემოკრატიისა და თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს

და ეწოდება „ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაცია – ეთგო“ (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD).

აღვილად ადაპტირებამ ინსტიტუციურმა გარემომ და ისტორიულმა გამოცდილებამ ამ ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებს მისცა საშუალება, რომ 17–22 წლის წინ დაეწყოთ საკონცესიო საქმიანობის სფეროში პარტნიორობის ახალი მექანიზმების შემუშავება. ყველაზე ღრმა ინსტიტუციური გარდაქმნები დიდ ბრიტანეთში განხორციელდა. ქვეყნის პრემიერ-მინისტრ ჯონ მეიჯორის მთავრობამ 1992 წელს გამოაცხადა სახელმწიფო საკუთრების მართვის ახალი კონცეფცია – კერძო საფინანსო ინიციატივა (The private finance initiative – PFI). ამ კონცეფციის არსი ისაა, რომ ხელშეკრულების საფუძველზე სახელმწიფო ინფრასტრუქტურის პროექტები დაფინანსდება კერძო კაპიტალით, კერძო სექტორს გადაეცემა დაფინანსების ფუნქცია.³

დიდ ბრიტანეთში 1992–2001 წლებში ასეთი 400 პროექტზე მეტი განხორციელდა და პირველ რიგში კონცესიები PFI-ს ფარგლებში, რომლებმაც 19 მილიარდი ფუნტი სტერლინგზე მეტი ოდენობის ღირებულება შეადგინა.

სახელმწიფო ქონების პარტნიორული ფორმით მართვაზე მასშტაბურმა გადასვლამ არსებითი ცვლილებები გამოიწვია როგორც სახელმწიფო აპარატის, ისე ბიზნესის ინსტიტუციურ გარემოში. გაჩნდა პირობითი სახელწოდების ეკონომიკის ახალი დარგი „სახელმწიფო სამოქალაქო ხელშეკრულებები და კონცესიები“. ამ პროცესებმა ჩინოვნიკები ახალი წესებისა და ნორმების შექმნის აუცილებლობის წინაშე დააყენა, რათა სახელმწიფო უწყებები მომზადებულნი ყოფილიყვნენ ახალი საბაზრო განვითარების პირობებისათვის.

კერძო საფინანსო ინიციატივის კონცეფციის გამოცხადების შემდეგ დიდ ბრიტანეთში შეიქმნა ჯგუფი მაღალკვალიფიციური სახელმწიფო მოხელეებისა და საქმიანი წრეების წარმომადგენლებისაგან, რომლებიც დახმარებას უწევდნენ სახელმწიფო უწყებებს მათი საქმიანობის კომერციალიზაციისათვის. პარტნიორობის ამ ახალმა სახემ განაპირობა ახალი საკონსულტაციო კომპანიებისა და მაკონტროლებელი ორგანოების შექმნაც.

ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მონაცემებით, სახელმწიფო ქონების მართვის სფეროში სახელმწიფოს და კერძო სექტორს შორის თანამშრომლობის პარტნიორულმა ფორმებმა დიდ ბრიტანეთს მისცა 15–20% სახელმწიფო

³ Фархутдинов И.З., Трапезников В.А. Инвестиционное право. учеб.-практ. пособие. 2006, გვ. 71

¹ „ჭიათურის შავი ქვის კონცესია. ხელმოწერა საკონცესიო ხელშეკრულებაზე“, გაზ. „კომუნისტი“, 1925 წლის 14 ივნისი.

² ვახტანგ ჟვანია, „ჭიათურის კონცესია და ჰარიმანის ეკონომიკური დიპლომატიის დამარცხება“, ჟურნ. „დროშა“, 1960, №2.

სახსრების ეკონომიის შესაძლებლობა. პრივატიზაციის ნაცვლად სრულფასოვანი თანამშრომლობა – ასეთია ახლა სახელმწიფო ქონების მართვის სფეროში დიდი ბრიტანეთის პოლიტიკა.

თანამედროვე მსოფლიოში ათასობით საკონცესიო შეთანხმება იდება. საკონცესიო კანონმდებლობა არსებობს სხვადასხვა სახელმწიფო და საზოგადოებრივი წყობის მსოფლიოს 120-ზე მეტ ქვეყანაში. საკონცესიო ობიექტების სპექტრი საკმაოდ ფართოა. საუკუნის უდიდესი პროექტიდან – „ევროგვირაბი“ (15 მლრდ. აშშ დოლარის ღირებულების), რამდენიმე ათასი აშშ დოლარის ღირებულების მუნიციპალური პროექტებამდე. უმეტეს შემთხვევებში კონცესიები გაიცემა წყალმომარაგების, ბუნებრივი აირის, ელექტროენერგიის, საავტომობილო და რკინიგზის, მშენებლობის, სატყეო და ბუნებრივი რესურსების სფეროში.

თანამედროვე პრაქტიკაში კონცესიები ორი პრინციპული ნიშნით განსხვავდება, როგორც მეთოდით, ისე სახელმწიფოსა და ბიზნესის ურთიერთობის სფეროში ინსტიტუციური გარდაქმნის სქემების სიღრმით.¹

პირველი, წარმოადგენს არსებული ინსტიტუციური გარემოს სტრუქტურულ ადაპტაციას განვითარების ცვალებად კონცეფციებთან, სახელმწიფოს პრიორიტეტებთან და პირობებთან. მოქმედ ინსტიტუტებში ახალი პრინციპების, ნორმებისა და წესების შემუშავება და ევოლუციური შერწყმა ზორციელდება ან სახელმწიფო რეგულირების დეკლარირებული ახალი ეკონომიკური პოლიტიკის კონტექსტში (დიდი ბრიტანეთი, ახალ ზელანდია, არგენტინა, ლათინური ამერიკის სხვა ქვეყნები) ან სახელმწიფო რეგულირების არსებულ სისტემებში სახეცვლილებისა და დამატებების შეტანის გზით (აშშ, კანადა, იაპონია, ევროპის კავშირის ქვეყნები).

მეორე სქემა დაკავშირებულია საბაზრო ეკონომიკისა და სამეურნეო ცხოვრებაში სახელმწიფოს ახალი ადგილის შესატყვისი ინსტიტუტების არსებითად ნულიდან ფორმირებასთან. ეს სქემა ზორციელდება ყოფილ სოციალისტურ ქვეყნებში და ზოგიერთ განვითარებად ქვეყანაში.

ისტორიული გამოცდილების მიუხედავად, თანამედროვე საქართველოში საკონცესიო ურთიერთობები ინსტიტუციური, სამართლებრივი თუ ეკონომიკური თვალსაზრისით დახვეწილი და განვითარებული არ არის. იგი როგორც ეფექტური ინსტრუმენტი საჭიროებს სამართლის მეცნიერების ყურადღებას, საკანონმდებლო სიახლეებსა და ქვეყნის ეკონომიკურ ცხოვრებაში ინტენსიურ ჩართვას.

¹ Фархутдинов И.З., Трапезников В.А. Инвестиционное право. учеб.-практ. пособие. 2006, გვ. 71.

HISTORY OF CONCESSION

SUMMARY

There are some legal institutions, among other ones, which have acquired practical application rather than theoretical. They gained an important place in public relations, with some of them have existed over centuries. Concession is one of such legal institutions. Concession is one of the forms of relationship between a state and private sector which is based on a mutually beneficial agreement, by means of enacting a private sector, for the purposes of effective management of state assets and services. Concession means a transfer of the right of maintenance over natural resources, objects of infrastructure, industry and related equipment, under the certain terms and conditions and upon remuneration. There are number of accessible units as well as means of implementation of various projects in Georgia, which could be managed via Concession.

The legal notion of Concession is not entirely clarified under the legal science and legislation of Georgia. Not clear frontiers of the adjoining institutions, as well as of their legal notion are established. Due to the foregoing, Concession is an attractive object of research.

Concession and its history are firmly connected with various aspects of modernity, including foreign investment. There is a boom of investment in many countries of the world. States are trying to create suitable legal and political basis in order to attract and protect foreign investment and cause economic stability. Countries which meet those challenges are benefiting greatly and progressing economically.

Detailed understanding of any event requires a study of its history and development, which in turn enables awareness of every aspect thereof. This is one of the purposes of this study which covers the history of Concession starting from the ancient world, through medieval to modern period. The study describes a history of utilization of Concession as well as forms thereof under the history of Georgia and foreign countries.

The study represents a long history of Concession which itself verifies that this legal institution has proved its practical importance and survived all public and state system from ancient to modern states. Some basic overview of history of Concession would be favoured for an in-depth understanding of this legal institution.